ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Асозода Тахмина Авғон дар мавзуи «Танзими ҳуқуқии ҳифзи сирри бонкӣ дар низоми ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон: ҷанбаҳои ҳуқуқи хусусӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 5.5.3. Ҳуқуқи маданӣ; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ (ш. Душанбе, 2026. – 259 с.)

Мутобиқати мавзуъ ва муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Диссертатсияи Асозода Тахмина Авғон дар мавзуи «Танзими ҳуқуқии ҳифзи сирри бонкӣ дар низоми ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон: ҷанбаҳои ҳуқуқи хусусӣ» ба масъалаҳои муҳими назариявӣ ва амалии ҳуқуқи маданӣ, ҳуқуқи соҳибкорӣ ва ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ бахшида шуда, аз лиҳози муҳтаво ва самти таҳқиқ ба талаботи ихтисоси 5.5.3. Ҳуқуқи маданӣ; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ ки аз рӯйи он ба Шурои диссертатсионӣ 6D.KOA-18 мувофиқи фармоиши Комиссияи олии аттестатсионии назди Президента Ҷумҳурии Тоҷикистон аз санаи 07.01.2022, №16/шд ҳуқуқи қабули диссертатсияҳо барои ҳимоя дода шудааст, мувофиқ мебошад.

Мавзуи интихобнамудаи довталаб масъалаҳои марбут ба танзими ҳуқуқии муносибатҳое, ки дар раванди ҷамъоварӣ, нигоҳдорӣ, истифода, ҳифз ва ифшои маълумоти дорои хусусияти сирри бонкӣ ба миён меоянд, фаро гирифтааст. Дар доираи таҳқиқот масъалаҳои муайян намудани табиати ҳуқуқии сирри бонкӣ, ҷойгоҳи он дар низоми сирри бо қонун ҳифзшаванда, доираи субъектҳои муносибатҳои вобаста ба сирри бонкӣ, асосҳои ҳуқуқии маҳдуд намудани ҳуқуқ ба сирри бонкӣ, инчунин ҷавобгарии ҳуқуқӣ барои вайрон намудани низоми махфияти он мавриди омӯзиш қарор гирифтаанд.

Муҳтавои диссертатсия бо масъалаҳои такмили қонунгузории маданӣ, бонкӣ ва соҳибкорӣ алоқаманд буда, ба таҳқиқи муносибатҳои хусусии байни ташкилотҳои қарзӣ ва муштариёни онҳо равона шудааст. Аз ин рӯ, мавзуъ ва муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмии интихобшуда пурра ҷавобгӯ мебошанд.

Мубрамияти мавзуи таҳқиқ. Дар шароити ташаккули иқтисодиёти рақамӣ, рушди босуръати муносибатҳои молиявӣ ва густариши хизматрасониҳои электронии бонкӣ масъалаи таъмини амнияти иттилоотӣ ва ҳифзи сирри бонкӣ аҳаммияти махсус пайдо намудааст. Имрӯз сирри бонкӣ яке аз муҳимтарин кафолатҳои ҳуқуқии ҳифзи манфиатҳои қонунии шаҳрвандон, соҳибкорон ва дигар иштирокчиёни муносибатҳои иқтисодӣ ба ҳисоб меравад.

Бо рушди низоми муосири бонкӣ ва зиёд гардидани ҳаҷми амалиётҳои молиявӣ масъалаи нигоҳ доштани махфияти маълумоти вобаста ба суратҳисобҳо, пасандозҳо, интиқоли маблағҳо ва дигар иттилооти молиявӣ ба яке аз масъалаҳои калидии сиёсати ҳуқуқии давлат табдил ёфтааст. Дар чунин шароит давлат вазифадор мебошад, ки байни ҳуқуқи шахс ба ҳифзи маълумоти хусусии молиявӣ ва манфиатҳои ҷамъиятӣ, аз ҷумла таъмини амнияти иқтисодӣ, муқовимат ба маблағшӯӣ ва мубориза бо маблағгузории терроризм тавозуни зарурӣро таъмин намояд.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон масъалаҳои вобаста ба сирри бонкӣ тавассути як қатор санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ танзим карда мешаванд. Вале таҳлили амалияи ҳуқуқтатбиқкунӣ нишон медиҳад, ки то имрӯз баъзе масъалаҳои муҳими муайян намудани доираи маълумоти дорои сирри бонкӣ, тартиби пешниҳоди чунин маълумот ба мақомоти давлатӣ, ҳифзи ҳуқуқҳои муштариёни ташкилотҳои қарзӣ ва татбиқи ҷавобгарии ҳуқуқӣ барои вайрон намудани сирри бонкӣ ҳали ниҳоии худро наёфтаанд.

Ғайр аз ин, рушди технологияҳои иттилоотӣ, истифодаи васеи хизматрасониҳои онлайн-бонкинг, замимаҳои мобилӣ, имзои электронӣ ва дигар воситаҳои рақамӣ таҳдидҳои навро ба амнияти иттилоотии ташкилотҳои қарзӣ ба вуҷуд овардааст. Солҳои охир афзоиши ҷиноятҳои кибернетикӣ дар бахши бонкӣ ва хатари дастрасии ғайриқонунӣ ба маълумоти муштариён зарурати таҳияи механизмҳои муосири ҳуқуқии ҳифзи сирри бонкиро боз ҳам муҳимтар гардонидааст.

Дар баробари ин, масъалаи муносибати байни сирри бонкӣ ва вазифаҳои ташкилотҳои қарзӣ дар самти пешгирии қонунигардонии даромадҳои бо роҳи ҷиноят бадастомада аҳаммияти махсус пайдо намудааст. Талаботи муосири ҳуқуқи байналмилалӣ аз бонкҳо тақозо менамоянд, ки дар баъзе ҳолатҳо маълумоти марбут ба фаъолияти молиявии муштариёнро ба мақомоти ваколатдор пешниҳод намоянд. Ин вазъият зарурати муайян намудани ҳудуди дахолат ба сирри бонкӣ ва асосҳои ҳуқуқии маҳдуд намудани онро ба миён меорад.

Бо дарназардошти омилҳои мазкур метавон хулоса намуд, ки таҳқиқоти диссертатсионии Асозода Тахмина Авғон ба яке аз масъалаҳои муҳими назариявӣ ва амалии ҳуқуқи хусусии муосир бахшида шуда, дорои аҳаммияти баланди илмӣ ва амалӣ мебошад.

Дараҷаи навгонии натиҷаҳои таҳқиқот ва нуктаҳои илмии ба ҳимоя пешниҳодшаванда. Навгонии илмии таҳқиқот пеш аз ҳама дар он ифода меёбад, ки масъалаҳои марбут ба сирри бонкӣ дар доираи ҳуқуқи хусусии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таври ҳамаҷониба, пайдарпай ва комплексӣ мавриди таҳлил қарор гирифтаанд. Дар таҳқиқот на танҳо ҷанбаҳои назариявии

институти сирри бонкӣ, балки масъалаҳои амалии татбиқи меъёрҳои ҳуқуқӣ, кафолатҳои ҳифзи маълумот ва ҷавобгарӣ барои вайрон намудани низоми махфият низ мавриди омӯзиши муфассал қарор гирифтаанд.

Яке аз дастовардҳои муҳими илмии таҳқиқот дар он зоҳир мегардад, ки муаллиф ташаккул ва рушди институти сирри бонкиро дар қаламрави Тоҷикистон аз нуқтаи назари таърихӣ таҳлил намуда, нишон додааст, ки муносибатҳои марбут ба нигоҳдорӣ ва ҳифзи арзишҳои молиявӣ ҳанӯз дар давраҳои қадим вуҷуд доштанд. Дар заминаи омӯзиши сарчашмаҳои таърихӣ ва ҳуқуқӣ муаллиф ба хулоса омадааст, ки гарчанде дар давраҳои гуногуни таърихӣ муассисаҳои классикии бонкӣ вуҷуд надоштанд, аммо муносибатҳои ба фаъолияти саррофӣ, муомилоти молиявӣ ва ҳифзи маълумоти марбут ба дороиҳои шахсӣ алоқаманд ҷой доштанд.

Қобили зикр аст, ки муаллиф марҳилаҳои ташаккул ва инкишофи институти сирри бонкиро пешниҳод намуда, рушди онро ба якчанд давраҳои таърихӣ ҷудо кардааст. Чунин гурӯҳбандии таърихӣ барои муайян намудани қонуниятҳои рушди институти мазкур ва дарки хусусиятҳои муосири он аҳаммияти назариявии муҳим дорад.

Дар рисола табиати ҳуқуқии сирри бонкӣ аз нав мавриди таҳлил қарор гирифта, асоснок карда шудааст, ки сирри бонкӣ дорои хусусиятҳои мустақили ҳуқуқӣ мебошад ва онро танҳо ҳамчун ҷузъи сирри тиҷоратӣ арзёбӣ намудан дуруст нест. Муаллиф бо истифода аз таҳлили назариявӣ ва муқоисавӣ кӯшиш намудааст ҷойгоҳи сирри бонкиро дар низоми умумии сирри бо қонун ҳифзшаванда муайян намуда, робитаи онро бо сирри касбӣ, маълумоти шахсӣ ва ҳуқуқ ба дахлнопазирии ҳаёти хусусӣ нишон диҳад.

Дар доираи таҳқиқот таърифи мукаммали сирри бонкӣ пешниҳод гардида, он ҳамчун маҷмуи маълумоти марбут ба шахсият, вазъи молиявӣ ва фаъолияти муштарӣ тавсиф шудааст, ки дар натиҷаи муносибатҳои байни муштарӣ ва ташкилоти қарзӣ ба вуҷуд омада, таҳти ҳимояи махсуси ҳуқуқӣ қарор дорад. Муаллиф нишон медиҳад, ки арзиши ҳуқуқии чунин маълумот на танҳо дар хусусияти иқтисодии он, балки дар аҳаммияти он барои таъмини ҳуқуқҳои конститутсионии шахс низ ифода меёбад.

Навгонии илмии таҳқиқот ҳамчунин дар таҳлили масъалаҳои марбут ба танзими ҳуқуқии сирри бонкӣ дар қонунгузории миллӣ ва хориҷӣ ифода меёбад. Дар натиҷаи омӯзиши таҷрибаи давлатҳои гуногун муаллиф ба хулоса омадааст, ки низомҳои ҳуқуқии мавҷуда роҳҳои гуногуни ҳифзи сирри бонкиро истифода мебаранд ва доираи маълумоти дорои сирри бонкиро ба таври гуногун муайян менамоянд.

Муаллиф пешниҳод намудааст, ки тамоми маълумоти марбут ба сирри бонкиро аз нуқтаи назари ҳуқуқӣ ба ду гурӯҳи асосӣ ҷудо намудан мумкин аст:

маълумоте, ки бевосита бо муносибатҳои шартномавии байни муштарӣ ва ташкилоти қарзӣ вобаста мебошанд ва маълумоте, ки фаъолияти худи ташкилоти қарзиро ҳамчун субъекти фаъолияти молиявӣ тавсиф менамоянд.

Ҳамзамон, дар рисола масъалаи доираи субъектҳои муносибатҳои ҳуқуқии вобаста ба сирри бонкӣ таҳлил гардидааст. Муаллиф ба таври асоснок нишон медиҳад, ки иштирокчиёни чунин муносибатҳо танҳо ташкилотҳои қарзӣ ва муштариён набуда, инчунин мақомоти давлатӣ, намояндагони қонунии мизоҷон, мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, мақомоти андоз ва дигар субъектҳои ваколатдор низ ба ин доира дохил мешаванд.

Таҳқиқот инчунин бо омӯзиши масъалаҳои вобаста ба тавозуни байни ҳуқуқ ба сирри бонкӣ ва манфиатҳои ҷамъиятӣ аҳаммияти махсус пайдо мекунад. Муаллиф ба хулоса мерасад, ки ҳуқуқ ба сирри бонкӣ ҳуқуқи мутлақ набуда, дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун метавонад маҳдуд карда шавад. Дар ин замина зарурати риояи принсипи мутаносибӣ ва таъмини тавозуни манфиатҳои шахсӣ, ҷамъиятӣ ва давлатӣ махсус таъкид гардидааст.

Яке аз ҷанбаҳои муҳими навгонии илмии диссертатсия таҳлили масъалаҳои марбут ба рақамикунонии фаъолияти бонкӣ мебошад. Муаллиф нишон медиҳад, ки дар шароити рушди технологияҳои муосир ҳифзи сирри бонкӣ дигар танҳо масъалаи ҳуқуқӣ набуда, ба масъалаи комплексии ҳуқуқӣ-технологӣ табдил ёфтааст. Аз ин рӯ, таъмини амнияти иттилоотӣ, истифодаи технологияҳои рақамӣ ва воситаҳои ҳимояи электронӣ бояд ҳамчун ҷузъи таркибии механизми ҳифзи сирри бонкӣ арзёбӣ карда шаванд.

Дар маҷмӯъ, нуктаҳои илмии ба ҳимоя пешниҳодшуда дорои аҳаммияти назариявӣ ва амалӣ буда, барои рушди минбаъдаи илми ҳуқуқи маданӣ, ҳуқуқи соҳибкорӣ ва такмили қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи фаъолияти бонкӣ заминаи мусоид фароҳам меоранд.

Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия ифодаёфта. Асоснокӣ ва эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионии Асозода Тахмина Авғон пеш аз ҳама бо интихоби дурусти заминаи назариявӣ, истифодаи васеи усулҳои муосири таҳқикоти ҳуқуқӣ ва омӯзиши ҳамаҷонибаи санадҳои меъёрии ҳуқуқии миллӣ ва хориҷӣ таъмин карда шудааст.

Муаллиф дар раванди таҳқиқот аз маҷмӯи усулҳои маъмули илмӣ ва махсуси ҳуқуқӣ, аз ҷумла усулҳои таърихӣ-ҳуқуқӣ, муқоисавӣ-ҳуқуқӣ, таҳлили мантиқӣ, усули системавӣ ва усули таҳлили ҳуҷҷатҳо истифода намудааст. Истифодаи чунин усулҳо имконият додааст, ки масъалаҳои марбут ба сирри бонкӣ аз паҳлуҳои гуногун мавриди омӯзиш қарор гирифта, хулосаҳои илмии асоснок пешниҳод карда шаванд.

Эътимоднокии таҳқиқот инчунин бо он тасдиқ мегардад, ки муаллиф доираи васеи манбаъҳои ҳуқуқиро мавриди омӯзиш қарор додааст. Дар рисола Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, қонунҳои соҳавӣ, санадҳои меъёрии ҳуқуқии Бонки миллии Тоҷикистон, санадҳои байналмилалӣ, қонунгузории давлатҳои хориҷӣ ва маводи илмии олимони ватаниву хориҷӣ истифода шудаанд.

Арзиши илмии таҳқиқот боз дар он ифода меёбад, ки муаллиф ба масъалаҳои сирри бонкӣ танҳо аз нуқтаи назари ҳуқуқи миллӣ баҳо надода, онҳоро дар заминаи таҷрибаи байналмилалӣ ва тамоюлҳои муосири рушди ҳуқуқи бонкӣ мавриди таҳлил қарор додааст. Маҳз чунин муносибати илмӣ имконият додааст, ки як қатор камбудиҳои мавҷудаи қонунгузорӣ ошкор гардида, роҳҳои такмили онҳо пешниҳод карда шаванд.

Хулосаҳо ва тавсияҳои пешниҳодгардида хусусияти мантиқӣ дошта, бевосита аз таҳлили маводи назариявӣ ва амалии ҷамъовардашуда бармеоянд. Пешниҳодҳои илмии муаллиф ба талаботи воқеии рушди муносибатҳои бонкӣ ва иқтисоди рақамӣ ҷавобгӯ буда, метавонанд дар фаъолияти қонунгузорӣ ва ҳуқуқтатбиққунӣ истифода шаванд.

Аз ин рӯ, метавон хулоса намуд, ки натиҷаҳои таҳқиқот дорои асоснокии кофии илмӣ ва эътимоднокии зарурӣ мебошанд.

Аҳаммияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии диссертатсия

Аҳаммияти илмии диссертатсия пеш аз ҳама дар рушди назарияи ҳуқуқи маданӣ, ҳуқуқи соҳибкорӣ ва ҳуқуқи бонкӣ зоҳир мегардад. Дар таҳқиқот масъалаҳои марбут ба табиати ҳуқуқии сирри бонкӣ, хусусиятҳои ҳуқуқии он ва ҷойгоҳи он дар низоми ҳуқуқи хусусӣ аз нуқтаи назари илмӣ аз нав арзёбӣ шудаанд.

Аҳаммияти амалии таҳқиқот дар он зоҳир мегардад, ки натиҷаҳои он метавонанд ҳангоми такмили қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи фаъолияти бонкӣ, ҳифзи маълумот ва амнияти иттилоотӣ истифода шаванд. Пешниҳодҳои муаллиф барои фаъолияти Бонки миллии Тоҷикистон, ташкилотҳои қарзӣ, мақомоти судӣ ва мақомоти ҳифзи ҳуқуқ аҳаммияти муайяни амалӣ доранд.

Тавсияҳои пешниҳодшуда метавонанд ҳангоми таҳияи санадҳои дохилии ташкилотҳои қарзӣ, муқаррар намудани тартиби нигоҳдорӣ ва истифодаи маълумоти дорои сирри бонкӣ, инчунин ҳангоми таҳияи механизмҳои нави ҳифзи иттилоот истифода гарданд.

Аҳаммияти иқтисодии таҳқиқот ба масъалаи таҳкими эътимоди аҳолӣ ва субъектҳои соҳибкорӣ ба низоми бонкӣ алоқаманд мебошад. Таъмини ҳифзи самараноки сирри бонкӣ барои рушди фаъолияти сармоягузорӣ, афзоиши

гардиши маблағҳои бонкӣ ва густариши хизматрасониҳои молиявӣ мусоидат менамояд.

Дар шароити иқтисоди бозорӣ эътимоди муштариён яке аз омилҳои асосии рушди фаъолияти бонкӣ ба ҳисоб меравад. Аз ин рӯ, такмили механизмҳои ҳуқуқии ҳифзи сирри бонкӣ метавонад ба баланд гардидани устувории низоми молиявии кишвар мусоидат намояд.

Аҳаммияти иҷтимоии таҳқиқот бошад, дар ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои шаҳрвандон, таъмини дахлнопазирии ҳаёти хусусӣ ва таҳкими кафолатҳои ҳуқуқии шахсият ифода меёбад. Сирри бонкӣ бевосита бо ҳуқуқи инсон ба ҳифзи маълумоти хусусӣ алоқаманд буда, таъмини ҳифзи он яке аз унсурҳои муҳими давлати ҳуқуқбунёд маҳсуб мешавад.

Нашри натиҷаҳои диссертатсия дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ. Дар асоси натиҷаҳо, хулосаҳо ва тавсияҳои диссертатсия 1 монография ва 9 мақолаи илмӣ нашр гардидааст. 7 мақола дар нашрияҳои илмии тақризшавандаи Комиссияи Олии Аттестатсионӣ назди Президента Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ба табъ расидаанд. Ин нашрияҳо саҳми муассир ва дастгирии равандҳои илмии таҳқиқоти мазкурро таъмин менамоянд. Теъдоди маводи чопшуда ба банди 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 тасдиқ шудааст, мувофиқ мебошад.

Автореферат фишурдаи диссертатсия буда, дар умум мафҳум ва моҳияти диссертатсияро мекушояд.

Ҳаҷм ва сохтори диссертатсия. Таҳқиқоти диссертатсионӣ аз номгӯйи ихтисораҳо ва (ё) аломатҳои шартӣ, муқадима, се боб, 8 зербоб, хулоса, тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқот, рӯйхати адабиёт ва интишорот аз рӯйи мавзуи диссертатсия иборат мебошад. Ҳаҷми умумии диссертатсия 259 саҳифаро ташкил медиҳад.

Боби якуми диссертатсия таҳти унвони «Асосҳои назариявӣ ва ҳуқуқии сирри бонкӣ» таҳия гардида, аҳаммияти махсуси назариявӣ дорад.

Дар зербоби якум муаллиф масъалаҳои пайдоиш ва рушди таърихии институти сирри бонкиро таҳлил намудааст. Қобили зикр аст, ки таҳқиқи таърихи ташаккули ин институт яке аз дастовардҳои муҳими диссертатсия ба шумор меравад.

Муаллиф рушди муносибатҳои марбут ба нигоҳдорӣ ва ҳифзи маблағҳоро дар қаламрави Тоҷикистон аз давраҳои қадим мавриди омӯзиш қарор дода, нишон медиҳад, ки унсурҳои алоҳидаи муносибатҳои бонкӣ ва сирри муомилоти молиявӣ ҳанӯз дар давраҳои пешин вуҷуд доштанд.

Таҳлили сарчашмаҳои таърихӣ ва ҳуқуқӣ имконият додааст, ки марҳилаҳои асосии ташаккули сирри бонкӣ муайян карда шаванд.

Гурӯҳбандии давраҳои таърихии рушди ин институт аз ҷониби муаллиф аҳаммияти назариявии муҳим дошта, барои фаҳмиши моҳияти муосири сирри бонкӣ мусоидат менамояд.

Дар зербоби дуюм масъалаҳои марбут ба мафҳум ва мазмуни сирри бонкӣ таҳлил гардидаанд. Муаллиф ба омӯзиши нуқтаи назари олимони ватанӣ ва хориҷӣ таваҷҷуҳи махсус зоҳир намуда, дар асоси таҳлили муқоисавии назарияҳои мавҷуда таърифи илмии сирри бонкиро пешниҳод кардааст.

Қобили дастгирӣ мебошад, ки муаллиф кӯшиш намудааст сирри бонкиро ҳамчун институти мустақили ҳуқуқӣ арзёбӣ намуда, хусусиятҳои фарккунандаи онро аз дигар намудҳои сирри бо қонун ҳифзшаванда муайян созад.

Дар ин қисмат масъалаҳои вобастагии сирри бонкӣ бо сирри тиҷоратӣ, сирри касбӣ ва маълумоти шахсӣ мавриди таҳлил қарор гирифтаанд. Муаллиф ба хулоса мерасад, ки сирри бонкӣ дорои низоми махсуси ҳуқуқии ҳифз буда, хусусиятҳои мустақили худро дорад.

Зербоби сеюми боби якум ба таҳлили асосҳои меъёрии сирри бонкӣ бахшида шудааст. Дар он қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон, санадҳои байналмилалӣ ва таҷрибаи ҳуқуқии давлатҳои хориҷӣ таҳлил гардидаанд.

Муаллиф ба таври асоснок нишон медиҳад, ки масъалаҳои сирри бонкӣ дар санадҳои гуногуни меъёрии ҳуқуқӣ пароканда ҷойгир шудаанд ва зарурати такмили танзими ҳуқуқии онҳо вуҷуд дорад.

Дар маҷмӯъ, боби якум заминаи назариявии боэътимоди таҳқиқотро ташкил намуда, барои омӯзиши масъалаҳои амалии ҳифзи сирри бонкӣ асоси муҳим фароҳам меорад.

Боби дуюми диссертатсия таҳти унвони «Хусусиятҳои танзими ҳуқуқии ҳифзи сирри бонкӣ дар низоми технологияҳои иттилоотноккунонӣ» аҳаммияти назариявӣ ва амалии махсус дорад.

Дар зербоби якуми боби мазкур муаллиф таҷрибаи кишварҳои гуногунро дар самти ҳифзи сирри бонкӣ мавриди омӯзиш қарор додааст.

Таҳлили муқоисавии қонунгузории хориҷӣ ба муаллиф имкон додааст, ки роҳҳои гуногуни муайян намудани доираи маълумоти дорои сирри бонкӣ, субъектҳои ҳуқуқӣ ва механизмҳои ҳифзи онро нишон диҳад.

Арзиши илмии ин қисмат дар он ифода меёбад, ки таҷрибаи ҳуқуқии давлатҳои гуногун на танҳо тавсиф гардидааст, балки аз нуқтаи назари имконияти истифодаи он дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон низ арзёбӣ шудааст.

Дар зербоби дуюм масъалаҳои кафолатҳои ҳуқуқии ҳифзи сирри бонкӣ дар қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳлил гардидаанд.

Муаллиф ба таври муфассал доираи субъектҳои ҳуқуқии муносибатҳои вобаста ба сирри бонкӣ, тартиби дастрасӣ ба маълумот ва асосҳои ҳуқуқии ифшои онро баррасӣ намудааст.

Дар ин қисмат махсусан масъалаи тавозуни байни ҳуқуқ ба сирри бонкӣ ва манфиатҳои давлатӣ мавриди омӯзиш қарор гирифтааст. Муаллиф ба хулоса мерасад, ки дахолат ба сирри бонкӣ танҳо дар асоси қонун ва дар доираи ҳадди ақали зарурӣ мумкин мебошад.

Дар зербоби сеюм масъалаҳои ҷавобгарӣ барои вайрон намудани сирри бонкӣ таҳлил гардидаанд. Муаллиф шаклҳои гуногуни ҷавобгарии ҳуқуқӣ, аз ҷумла ҷавобгарии маданӣ, интизомӣ, маъмурӣ ва ҷиноятиро мавриди омӯзиш қарор додааст.

Таҳлили мазкур нишон медиҳад, ки муаллиф ба масъалаҳои ҳифзи ҳуқуқҳои муштариёни ташкилотҳои қарзӣ таваҷҷуҳи махсус зоҳир намуда, нақши ҷавобгарии ҳуқуқиро ҳамчун воситаи таъмини риояи сирри бонкӣ асоснок кардааст.

Дар маҷмӯъ, боби дуюми диссертатсия аҳаммияти баланди амалӣ дошта, натиҷаҳои он метавонанд дар такмили фаъолияти ташкилотҳои қарзӣ ва мақомоти ваколатдори давлатӣ истифода шаванд.

Боби сеюми диссертатсия таҳти унвони «Таҳдидҳо ва дурнамои муосири танзими сирри бонкӣ дар низоми технологияҳои электронӣ» таҳия гардида, яке аз қисматҳои муҳимтарини таҳқиқот ба ҳисоб меравад. Мазмуни ин боб ба масъалаҳои муосири рушди фаъолияти бонкӣ, рақамикунонии муносибатҳои молиявӣ ва мушкилоти нави ҳифзи сирри бонкӣ бахшида шудааст.

Дар зербоби якуми боби мазкур муаллиф таъсири раванди рақамикунонӣ ба низоми ҳифзи сирри бонкиро таҳлил намудааст. Қобили қайд аст, ки дар шароити рушди босуръати технологияҳои иттилоотӣ масъалаҳои амнияти иттилоотӣ ва ҳифзи маълумоти молиявӣ аҳаммияти аввалиндараҷа пайдо намудаанд.

Муаллиф ба таври асоснок нишон медиҳад, ки истифодаи технологияҳои рақамӣ дар фаъолияти ташкилотҳои қарзӣ ҳамзамон боиси афзоиши имкониятҳои хизматрасонии бонкӣ гардида, хавфҳои нави ҳуқуқӣ ва техникӣ низ ба миён овардааст. Аз ҷумла, таҳдидҳои киберӣ, дастрасии ғайриқонунӣ ба маълумот, ҳамлаҳои электронии муташаккилона ва истифодаи технологияҳои муосир аз ҷониби ҷинояткорон ҳамчун омилҳои асосии хатарзо арзёбӣ гардидаанд.

Дар ин қисмат масъалаҳои истифодаи воситаҳои ҳифзи рақамӣ, имзои электронӣ, низомҳои автоматиконидашудаи хизматрасонӣ ва механизмҳои муосири ҳифзи маълумот мавриди омӯзиш қарор гирифтаанд. Муаллиф

дуруст таъкид менамояд, ки рушди технологияҳои нав бояд бо рушди ҳамзамони механизмҳои ҳуқуқӣ ва техникии ҳифзи иттилоот ҳамоҳанг бошад.

Қобили дастгирӣ мебошад, ки диссертант иттилоотикунонии ҳифзи сирри бонкиро ҳамчун маҷмӯи чораҳои ҳуқуқӣ, ташкилӣ ва техникӣ арзёбӣ намуда, нақши онҳо дар таъмини амнияти низоми бонкӣ ва ҳифзи ҳуқуқҳои муштариёнро нишон додааст.

Дар зербоби дуюми боби сеюм масъалаи муносибати байни сирри бонкӣ ва мубориза бар зидди қонунигардонии даромадҳои бо роҳи ҷиноят бадастомада таҳлил гардидааст.

Муаллиф яке аз масъалаҳои мубрами ҳуқуқи муосир — тавозуни байни манфиатҳои хусусии муштариёни бонк ва манфиатҳои ҷамъиятӣ ва давлатӣ дар самти муқовимат ба ҷиноятҳои иқтисодиро мавриди омӯзиши амиқ қарор додааст.

Дар рисола асоснок карда мешавад, ки ҳуқуқ ба сирри бонкӣ ҳуқуқи мутлақ набуда, дар ҳолатҳои муқаррарнамудаи қонун метавонад маҳдуд карда шавад. Дар айни замон чунин маҳдудиятҳо бояд ба талаботи қонунмандӣ, мутаносибӣ ва зарурат ҷавобгӯ бошанд.

Муаллиф масъалаҳои вобаста ба пешниҳоди маълумот ба мақомоти ваколатдори давлатӣ, мақомоти тафтишотӣ, прокуратура, суд ва мақомоти назорати молиявиро таҳлил намуда, кӯшиш кардааст тавозуни манфиатҳои иштирокчиёни муносибатҳои ҳуқуқиро муайян намояд.

Таҳлили мазкур аз он шаҳодат медиҳад, ки диссертант ба масъалаҳои ҳуқуқи инсон, кафолатҳои конститутсионии дахлнопазирии ҳаёти хусусӣ ва ҳамзамон вазифаҳои давлат дар самти таъмини амнияти иқтисодӣ муносибати мутавозинро пешниҳод намудааст.

Дар маҷмӯъ, боби сеюм аҳаммияти махсуси назариявӣ ва амалӣ дошта, ба талаботи рушди ҷомеаи рақамӣ ва низоми молиявии муосир ҷавобгӯ мебошад.

Мулоҳизаҳо ва эродҳои алоҳида нисбат ба диссертатсия. Бо вуҷуди аҳаммияти назариявӣ ва амалии таҳқиқоти анҷомдодашуда ва арзёбии мусбати умумии он, дар диссертатсия баъзе масъалаҳое ба назар мерасанд, ки хусусияти баҳсӣ дошта, метавонанд дар раванди ҳимоя мавриди шарҳу тавзеҳи иловагӣ қарор гиранд:

1. Пешниҳоди муаллиф оид ба дар сатҳи қонунгузорӣ муқаррар намудани истифодаи технологияҳои блокчейн бо мақсади таъмини низоми сирри бонкӣ сазовори дастгирӣ мебошад. Бо вуҷуди ин, дар диссертатсия масъалаҳои вобаста ба хатарҳои эҳтимолии ҳуқуқии татбиқи чунин технологияҳо ба таври кофӣ мавриди таҳқиқ қарор нагирифтаанд. Аз ҷумла, масъалаҳои марбут ба интиқоли фаромарзии маълумот, муайян намудани соҳиби захираҳои иттилоотӣ ва ҷавобгарӣ барои ихроҷи маълумот дар низомҳои тақсимшудаи

иттилоотӣ таҳлили амикро талаб менамоянд. Ба назари мо, муаллиф мебоист ин масъалаҳоро ба таври муфассалтар баррасӣ ва асоснок менамуд (саҳ. 24).

2. Пешниҳоди муаллиф оид ба ҳамзамон бо гирифтани шиносномаи шаҳрвандӣ ба шаҳрвандон додани имзои электронии рақамӣ аз нигоҳи илмӣ ҷолиби таваҷҷуҳ мебошад. Аммо чунин пешниҳод аз доираи бевоситаи мавзуи таҳқиқот, яъне масъалаҳои сирри бонкӣ, берун рафта, ба доираи васеи масъалаҳои рақамикунонии идоракунии давлатӣ ва рушди ҳукумати электронӣ дахл дорад. Аз ин рӯ, мувофиқи мақсад мебуд, ки муаллиф дар ҷараёни ҳимояи ошкоро робитаи мустақими ин тадбирро бо баланд бардоштани сатҳи ҳифзи сирри бонкӣ ба таври иловагӣ асоснок намояд (саҳ. 25).

3. Таҳлили муҳтавои диссертатсия, нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшуда ва тавсияҳои амалии муаллиф нишон медиҳад, ки дар як қатор мавридҳо ӯ аз доираи мавзуӣ ва ҳудуди ихтисоси илмии интихобшуда берун мебарояд. Қисми назарраси хулосаҳо ва пешниҳодҳои муаллиф ба масъалаҳои такмили қонунгузории ҷиноятӣ, маъмурӣ ва мурофиавии ҷиноятӣ, инчунин ба мушкилоти муқовимат ба қонунигардонии даромадҳои бо роҳи ҷиноят бадастомада, маблағгузории терроризм, фаъолияти мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва баъзе самтҳои сиёсати давлатӣ дар соҳаи амнияти иттилоотӣ ва рақамикунонӣ бахшида шудаанд.

Аз ҷумла, диссертант ворид намудани тағйиру иловаҳоро ба Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кодекси ҳуқуқвайронкунии маъмурии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Кодекси мурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод намуда, ҳамчунин доир ба тартиби ворид намудани шахсон ба феҳристҳои миллӣ вобаста ба муқовимат ба терроризм ва паҳн намудани силоҳи қатли ом низ пешниҳодҳо ироа кардааст. Албатта, масъалаҳои мазкур аҳаммияти илмӣ ва амалӣ доранд, аммо онҳо бештар ба соҳаҳои ҳуқуқи ҷиноятӣ, мурофиаи ҷиноятӣ, ҳуқуқи маъмурӣ ва мониторинги молиявӣ мансуб мебошанд.

Аз муҳтавои таҳқиқот чунин бармеояд, ки муаллиф кӯшиш намудааст доираи ҳарчи васеътари муносибатҳои ҳуқуқии марбут ба сирри бонкиро фаро гирад. Дар натиҷа, баъзе муқаррарот ва пешниҳодҳои диссертатсия алоқаи бевоситаи худро бо мавзӯи таҳқиқот ва ихтисоси илмии интихобшуда – 5.5.3. Ҳуқуқи маданӣ; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ — то андозае аз даст додаанд. Ҳамзамон, на ҳамеша равшан аст, ки тағйироти пешниҳодшудаи дорои хусусияти оммавӣ-ҳуқуқӣ то чӣ андоза ба ҳалли мушкилоти маҳз шаҳрвандӣ-ҳуқукии институти сирри бонкӣ мусоидат менамоянд (саҳ. 22–25).

Эродҳои мазкур хусусияти тавсиявӣ дошта, арзиши илмӣ ва аҳаммияти амалии таҳқиқотро коҳиш намедиҳанд.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Диссертатсияи Асозода Тахмина Авғон дар мавзуи «Танзими ҳуқуқии ҳифзи сирри бонкӣ дар низоми ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон: ҷанбаҳои ҳуқуқи хусусӣ» аз рӯйи муҳтаво, сохтор, дараҷаи таҳлили илмӣ ва тарзи таҳияи натиҷаҳои таҳқиқот ба талаботи банди 31, 33, 34 ра 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 ва бо тағйиру иловаҳои 26 июли соли 2023, №295 тасдиқ шудааст, таҳия гардида, пурра мутобиқати ҳуқуқӣ ва меъёрии давлатии талаботи академиро таъмин менамояд

Мавзуи таҳқиқот ба шиносномаи ихтисоси 5.5.3. Ҳуқуқи маданӣ; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ мутобиқат намуда, масъалаҳои бевосита ба доираи таҳқиқоти ихтисоси мазкур дохилшавандаро фаро мегирад.

Муаллиф тавонистааст робитаи мантиқии байни қисматҳои алоҳидаи таҳқиқотро таъмин намуда, масъалаҳои назариявӣ ва амалиро дар як низоми ягонаи илмӣ баррасӣ намояд.

Натиҷаҳои таҳқиқот дорои навгонии илмӣ буда, аҳаммияти назариявӣ ва амалии онҳо асоснок карда шудааст. Пешниҳодҳои илмии ироагардида ба такмили қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон ва фаъолияти амалии ташкилотҳои қарзӣ равона гардидаанд.

Хулоса. Дар маҷмӯъ, диссертатсияи Асозода Тахмина Авғон дар мавзуи «Танзими ҳуқуқии ҳифзи сирри бонкӣ дар низоми ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон: ҷанбаҳои ҳуқуқи хусусӣ» таҳқиқоти мустақили анҷомёфтаи илмӣ буда, масъалаҳои муҳими назариявӣ ва амалии ҳуқуқи маданӣ, ҳуқуқи соҳибкорӣ ва ҳуқуқи бонкиро фаро гирифтааст.

Таҳқиқот бо сатҳи баланди таҳлили илмӣ, истифодаи васеи сарчашмаҳои миллӣ ва хориҷӣ, асоснокии хулосаҳо ва аҳаммияти амалии пешниҳодҳо фарқ мекунад.

Натиҷаҳои илмии бадастомада метавонанд дар фаъолияти қонунгузорӣ, ҳуқуқтатбиқкунӣ, фаъолияти ташкилотҳои қарзӣ, инчунин дар раванди таълим ва таҳқиқоти минбаъдаи илмӣ истифода шаванд.

Бо дарназардошти талаботи муқаррарнамудаи Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 тасдиқ шудааст, диссертатсияи Асозода Тахмина Авғон ба талаботи барои корҳои диссертатсионии номзадӣ пешбинишуда ҷавобгӯ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ

аз рӯйи ихтисоси 5.5.3. Ҳуқуқи маданӣ; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалии хусусӣ мебошад.

Муқарризи расмӣ:
Доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ,
мудири кафедраи ҳуқуқи байналмилалӣ
ва ҳуқуқшиносии муқоисавии факултети
ҳуқуқшиносии Донишгоҳи
(Славянии) Русияву Тоҷикистон Аминова Ф.М.

Имзои Аминова Ф.М. -ро тасдиқ менамоям
Сардори Раёсати кадрҳо ва корҳои
махсуси Донишгоҳи
(Славянии) Россия ва Тоҷикистон Исмоилова М.Н.

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН * МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ * МЕЖГОСУДАРСТВЕННОЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РОССИЙСКО-ТАДЖИКСКИЙ (СЛАВЯНСКИЙ) УНИВЕРСИТЕТ
УПРАВЛЕНИЕ КАДРОВ

Суроға: 734025 Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, кӯчаи М.Турсунзода, 30
Тел.: (+992) 2273986
E-mail: farida.aminova.2016@mail.ru

Суроға: Ҷумҳурии Тоҷикистон, 734025,
ш. Душанбе, кӯч. М. Турсунзода, 30. ДСРТ
Тел: +(992) 37 221-35-50 www.rtsu.tj

«02» 06 2026 с.